

Teun Arts

Schaduw over Bergh

De twee gezichten van graaf Willem IV

Uitgeverij Brave New Books bv., Amsterdam

Eerste druk 2026

© 2026 Teun Arts. Alle rechten voorbehouden.

ISBN 9789465543925

Schrijver: Teun Arts

Coverontwerp: Teun Arts

Historische aantekening: dit boek is gebaseerd op een waargebeurd verhaal, maar is een roman, geen geschiedschrijving. Voor de dramatische opbouw is onder meer de leeftijd van Hermann van den Bergh en zijn broers verjongd; in werkelijkheid waren zij al jongvolwassenen toen deze gebeurtenissen plaatsvonden.

Teun Arts

Schaduw over Bergh

De twee gezichten van graaf Willem IV

Dankwoord

Dit boek is er niet zomaar gekomen, en ik wil het dan ook opdragen aan een paar mensen die me na aan het hart liggen.

Allereerst aan Hans te Braak. Ik leerde Hans kennen in september 2016, toen ik in Zeddam kwam wonen — hij was mijn buurman, schuin tegenover me. Vanaf de eerste dag was er een klik tussen ons: we deelden dezelfde interesses en stonden hetzelfde in het leven. Een van zijn grote fascinaties was Kasteel Huis Bergh, en die fascinatie sloeg al snel op mij over. Op 8 oktober 2024 is Hans, na een kort ziektebed, veel te vroeg van ons heengegaan. Ik had dit boek zo graag met hem gedeeld, en ik weet zeker dat hij het met dezelfde nieuwsgierigheid gelezen zou hebben waarmee hij altijd over het kasteel praatte. Dit boek is voor jou, Hans.

Aan Marian te Braak: jij bent voor mij een tweede moeder, en voor mijn kinderen een bonusoma. Dank je wel daarvoor, en voor alles wat je nog steeds voor ons betekent.

En tot slot, aan wie het dichtst bij me staan: mijn lieve vrouw Jette, en mijn lieve prachtige kinderen Luca en Tess. Luca en Tess, jullie zijn nu nog te jong voor dit boek. Ik hoop dat jullie het ooit lezen, en er net zo van genieten als ik ervan genoot om het te schrijven.

Proloog

Kasteel Huis Bergh, Graafschap Zutphen

Winter, 1546

Het rook naar mirre, oud zweet en het onmiskenbare, zoete aroma van naderend verval.

De negenjarige Willem stond stokstijf in het halfduister van het zware, eikenhouten deurkozijn. De slaapkamer van zijn vader was normaal gesproken het absolute epicentrum van macht in het Montferland, een vertrek waar bedienden alleen fluisterend durfden te spreken. Nu was het gereduceerd tot een ziekenboeg. De zware fluwelen gordijnen voor de hoge ramen waren strak dichtgetrokken om de gure winterwind van de kasteelgracht buiten te houden, waardoor de ruimte enkel verlicht werd door het flakkerende schijnsel van het haardvuur en een handvol stompjes bijenwas.

"Willem."

De stem was niet meer dan een schor gerochel, maar het klonk de jongen in de oren als een donderslag. Hij slikte de droge brok in zijn keel weg, streek met zweterige handjes over het ruwe wol van zijn wambuis en stapte naar voren.

Het gigantische baldakijnbed leek zijn vader te hebben opgeslokt. Graaf Oswald II van den Bergh, de man die de grenzen van zijn graafschap met ijzeren vuist had geregeerd en voor niemand leek te buigen, was nog maar een schim van zichzelf. Zijn gezicht was asgrauw, de huid over zijn jukbeenderen gespannen als perkament.

Aan het voeteneind stond een priester in stilte de kralen van zijn rozenkrans door zijn vingers te laten glijden. De lucht was dik van de gebeden, maar Willem wist, met het instinct van een kind

dat te snel volwassen moest worden, dat geen enkel gebed de man in dit bed nog kon redden.

"Kom dichterbij, jongen," beval Oswald. Zelfs nu, happend naar adem, duldde de graaf geen tegenspraak.

Willem liep naar de rand van het bed. Zodra hij binnen bereik was, schoot de hand van zijn vader onder de zware wollen dekens vandaan. Magere, koude vingers sloten zich als een bankschroef om Willems pols. De jongen deinsde een haarbreed achteruit, maar hield zich toen groot. Een Van den Bergh toonde geen angst.

"Kijk me aan," siste Oswald. Zijn ogen waren troebel, maar er brandde nog een laatste, koortsachtig vuur in de pupillen. "Je erft een hard land, Willem. Geen goudmijnen, geen specerijenschepen uit de oost, geen marmeren paleizen. Wij hebben modder. Wij hebben bossen, zand en stenen. Maar het is onze modder."

De graaf trok zijn zoon ruw een stukje naar voren, zodat Willem de zure geur van ziekte in zijn vaders adem kon ruiken. "De keizer in het zuiden, de hertog in Gelre, de kooplieden in het westen... ze zullen allemaal proberen je te gebruiken. Ze lachten om ons toen ik jong was. Ze noemden ons boeren met titels." Oswald liet een bittere lach horen, die overging in een natte hoestbui. De priester deed een stap naar voren, maar een trillend handgebaar van de stervende man dwong hem weer achteruit.

Oswald dwong zijn blik weer op Willem. "Luister naar me, jongen. De wereld van de adel is een wespennest. Je zult glimlachen naar mannen die je veracht. Je zult buigen voor koningen die zwakker zijn dan jij, als de tijd daarom vraagt. Maar je knielt in je hart voor niemand. Nooit."

Zijn greep om Willems pols werd pijnlijk strak. De nagels drongen in de huid.

"Beloof het me," eiste Oswald, en elke lettergreep leek hem een jaar van zijn resterende leven te kosten. "Wat de grote heren in Brussel of Madrid ook van je vragen... verlies nooit onze grond. Bescherm je bloed. Vaste grond, Willem. Zonder ons land zijn we niets meer dan bedelaars met een adellijke naam. Laat ze ons kasteel niet afnemen. Zweer het."

De negenjarige jongen keek in de stervende ogen van zijn vader. De angst maakte plaats voor een diep, loodzwaar besef van plicht. Het was een plicht die te groot was voor zijn smalle schouders, een erfenis die hem de rest van zijn leven zou vormen, drijven en uiteindelijk zou vernietigen.

"Ik zweer het, vader," fluisterde Willem. "Ik zal Huis Bergh beschermen. Koste wat kost."

Oswald staarde hem nog een seconde aan, alsof hij in de ziel van de jongen zocht naar leugens. Toen ontspanden zijn vingers. Zijn hand viel levenloos terug op de dekens. Hij wendde zijn gezicht af richting het haardvuur en sloot zijn ogen.

Willem wreef over de rode striemen op zijn pols en zette een stap achteruit, de donkere gangen van het kasteel in. Hij was de nieuwe heer van het Montferland. Hij voelde de stenen onder zijn lederen laarzen. Vaste grond. Hij zou het nooit meer loslaten.

DEEL I

De Vaste Grond

1566

1 Het Smeekschrift

Paleis van Culemborg, Brussel

April, 1566

Twintig jaar later stonden de woorden van zijn vader nog altijd in zijn ziel gebrand, maar de vaste grond leek verder weg dan ooit.

Brussel was heet die dag. Hoewel de lente nog maar net was aangebroken, hing de lucht in de Grote Zaal van het Paleis van Culemborg zwaar van de lichaamswarmte, dure kruidenparfums en de adem van ruim tweehonderd zenuwachtige mannen.

Graaf Willem IV van den Bergh trok ongemakkelijk aan de strakke, gesteven boord van zijn hemdenkraag. Zijn wambuis, gemaakt van zwaar Bourgondisch fluweel en afgezet met zilverdraad, was niet ontworpen voor de hitte van een overvolle zaal. Zweetdruppels verzamelden zich in zijn nek en kriebelden irritant tussen zijn schouderbladen. Toch hield hij zijn kin kaarsrecht omhoog, zijn rug strak, zijn blik onverstoort. In dit wespennest was zwakte tonen dodelijker dan een getrokken zwaard.

Om hem heen gonsde het van de gedempte gesprekken. De fine fleur van de lagere adel uit de Nederlanden had zich hier verzameld. Ze spraken Frans, Vlaams, Hoogduits en plat Hollands. Ze dronken Spaanse wijn uit kristallen bekers, maar de sfeer had niets van een banket. Het voelde als de stilte net voordat een onweersbui losbarst.

Vandaag zouden ze de landvoogdes, Margaretha van Parma, een document overhandigen dat de geschiedenis zou veranderen. Het Smeekschrift der Edelen. Een ogenschijnlijk beleefd verzoek om de gruwelijke Inquisitie – de kettervervolgingen van koning Filips II – te verzachten. In de praktijk was het een onverhuld

ultimatum. Een vuist in het gezicht van het machtigste imperium op aarde.

"U zweet, mijn heer van den Bergh."

Willem draaide zich om en zag Hendrik van Brederode naast zich staan. De Grote Geus. Brederode was een imposante verschijning, een man met de subtiliteit van een stormram en een adem die, zelfs op dit vroege uur, al naar Rijnwijn rook.

"Het is het fluweel, graaf Brederode," antwoordde Willem koeltjes. "En het gebrek aan frisse lucht in deze marmeren kooi. In Gelre waait tenminste nog wind."

Brederode lachte, een kort en hard geblaf. "Gelre. U boft dat u uw eigen modder kunt ruiken. Als de koning zijn zin krijgt met zijn Bloedplakkaten, ruiken we straks allemaal niets anders dan brandstapels en verschroeid vlees. Ook in uw vredige oosten."

De grote man hief zijn beker, alsof hij een toast uitbracht op de ondergang, en wees met zijn kin richting de enorme eikenhouten deuren aan het einde van de zaal. "Bent u klaar om uw naam onder het document te zetten? Of vreest de graaf van Montferland de toorn van de koning?"

"Ik vrees alleen God," loog Willem soepel. In werkelijkheid bonkte zijn hart in zijn keel. Het document ondertekenen betekende dat hij zich definitief aansloot bij het verzet. Als dit mislukte, als Spanje besloot met ijzer te antwoorden, dan stond niet alleen zijn kop op het spel, maar ook Kasteel Huis Bergh. Alles wat zijn vader hem had opgedragen te beschermen.

Zijn blik gleed onwillekeurig over de hoofden van de verzamelde menigte, naar een van de grote balkons aan de zijkant van de zaal. Daar, half achter een zwaar wandtapijt, stond een man die zich niet mengde in het luidruchtige geblaf van de lagere edelen.

Willem van Oranje.

De prins hield een beker wijn in zijn hand, maar Willem wist dat Oranje er nog geen slok van had genomen. Oranjes donkere ogen gleden langzaam over de zaal, alles berekenend, alles wegend. Hij sprak niet. Hij observeerde.

Zodra Willems ogen die van de prins ontmoetten, gaf Oranje een haast onzichtbare, formele knik. Een erkenning, geen groet.

Willem voelde een steek van bittere irritatie, vermengd met het knagende gevoel van minderwaardigheid. Oranje was zijn zwager. Willem was getrouwd met Maria van Nassau, de zus van de prins. Ze behoorden tot dezelfde familie. Maar in ruimtes als deze, omringd door de werkelijke macht, voelde Willem de onzichtbare muur tussen hen. Oranje bezat de moeiteloze arrogantie van een man die in keizerlijke paleizen was opgegroeid. Willem was, in de ogen van de Nassaus, altijd de nukkige, nuttige graaf uit het ongetemde oosten gebleven. Een boer met een titel.

Laat hem maar zwijgen, dacht Willem, terwijl hij zijn kaak spande. Als de koning zijn legers stuurt, heeft hij de zwaarden van Gelre harder nodig dan zijn diplomatieke fluisteringen.

Een luid trompetgeschal sneed plotseling door het geroezemoes in de zaal. De gesprekken stierven abrupt weg. De massieve eikenhouten deuren zwaaiden met een zware zucht open, en twee secretarissen in het zwart stapten naar binnen, een grote rol perkament dragend. Het Smeekschift.

"Heren!" galmde de stem van graaf Lodewijk van Nassau, de vurige, jongere broer van Oranje, door de zaal. "De tijd van zwijgen is voorbij. De pen is geslepen. Wie tekent, verbindt zijn bloed en zijn eer aan de vrijheid van ons land!"

Er ontstond een lichte deining in de menigte toen de eerste mannen naar voren stapten om de ganzenveer op te pakken. Willem bleef nog een seconde staan. De stem van zijn vader kraste door zijn gedachten. Zweer het me. Verlies onze grond niet.

Als hij tekende, wekte hij de woede van Spanje. Als hij weigerde, toonde hij zich een lafaard voor de ogen van Oranje en de rest van de adel, en zou hij zijn positie in Gelre onmogelijk kunnen handhaven.

Willem haalde diep adem, negeerde het zweet op zijn rug, en zette een besliste stap naar voren.

"Maak plaats, heren," zei hij, en hij dwong zichzelf met een zelfverzekerde tred door de menigte naar de tafel te lopen. Hij pakte de ganzenveer, doopte het in de gitzwarte inkt, en keek nog één keer omhoog, naar het balkon.

Willem van Oranje keek nog steeds toe. Onpeilbaar. Zwijgend.

Met een kordate beweging zette Graaf Willem IV van den Bergh zijn naam onder het document. De inkt glansde nat op het perkament. Buiten de muren van het paleis wachtte een koning die niet gewend was aan ultimatus.

2 De Zwarte Ruiters

Kasteel Huis Bergh, Graafschap Zutphen

September, 1567

De hitte van de nazomer hing als een klamme deken over het Montferland. Normaal gesproken was september de maand van de oogst, een tijd waarin de binnenplaats van Kasteel Huis Bergh gonsde van de boerenkarren, de geur van vers gedorst graan en het vrolijke geschreeuw van de pachtboeren.

Maar vandaag was de binnenplaats gevuld met een ander soort chaos. De chaos van blinde, onversneden paniek.

Derk, een zeventienjarige wapenknecht met brede schouders en handen die eeltig waren van het zwaardvechten en paardrijden, stond tot zijn knieën in het stro van de stallen. Hij trok de singel van een groot Gelders tuigpaard zo strak aan dat het dier onrustig hinnikte en met zijn beslagen hoef op de kasseien stampte.

"Rustig, jongen. Rustig," suste Derk, hoewel zijn eigen hart als een bezetene in zijn borstkas klopte. De lucht in de stallen was zwaar van de geur van paardenzweet, mest en wapenolie, maar daaronder hing iets anders. De zilte, koperachtige stank van angst.

Aan de overkant van de binnenplaats werden zware met ijzer beslagen kisten door schreeuwende bedienden in houten wagens geladen. Het zilverwerk, de wandtapijten, de kisten met munten—alles wat niet te zwaar was om te tillen, werd in een waanzinnig tempo geëvacueerd.

Het nieuws had 's-Heerenberg de avond ervoor bereikt, gebracht door een paard dat schuimbekkend en halfdood over de ophaalbrug was gestruikeld. De ruiter had maar één zin

hoeven roepen om het kasteel in rep en roer te brengen: De IJzeren Hertog is in Brussel.

Fernando Álvarez de Toledo, de hertog van Alva, was door koning Filips II naar de Nederlanden gestuurd met een leger van tienduizend geharde Spaanse veteranen. Zijn opdracht was simpel: de Opstand smoren in bloed. Er was geen ruimte meer voor smeekschriften of diplomatie. Alva had onmiddellijk de Raad van Beroerten opgericht—in de volksmond nu al de Bloedraad genoemd—en was begonnen met het arresteren van de hoogste adel. Graaf Egmont en graaf Horne zaten in de kerkers.

En graaf Willem IV van den Bergh, de man die nog geen jaar geleden fier zijn handtekening had gezet in het Paleis van Culemborg, was bij verstek veroordeeld. Vogelvrij. Zijn bezittingen verbeurdverklaard. Wie hem hielp, zou hangen. Wie hem doodde, kreeg een beloning.

"Derk! Zadel de schimmel van de graaf! We vertrekken binnen het uur!"

De schorre schreeuw was van de stalmeester, die half struikelend met een zadeldek de stallen in kwam rennen. Derk knikte zwijgend, pakte het zware paardenzadel en liep naar de grote grijze schimmel van de graaf. Terwijl hij het bit in de mond van het dier plaatste, keek hij door de staldeuren naar de massieve stenen muren van de donjon.

Daarboven, in de Grote Zaal, voltrok zich een drama dat de jonge wapenknecht zich nauwelijks kon voorstellen.

Willem stond midden in de Grote Zaal en staarde naar de enorme bakstenen schouw. Het vuur was gedoofd. Het kasteel voelde nu al hol aan, gestript van zijn ziel. De grote portretten van zijn voorouders waren haastig van de muren gehaald, waardoor er lichtere, rechthoekige vlekken op het eeuwenoude stucwerk waren achtergebleven.

Zweer het me, hoorde hij de krakende stem van zijn vader fluisteren door de koude tocht in de zaal. Verlies nooit onze grond.

Willem balde zijn vuisten zo strak dat zijn nagels in zijn handpalmen sneden. Hij had het gezworen. Hij had beloofd de stenen van Huis Bergh te verdedigen tegen elke vijand. Maar wat had hij kunnen doen tegen dit? Tegen de meedogenloze militaire stoomwals van Alva? Er was geen eervolle veldslag om te vechten; er wachtte slechts de onthoofdingsbijl in Brussel. Vluchten was de enige uitweg, maar elke vezel in zijn lichaam schreeuwde dat hij een lafaard was. Een vazal die zijn eigen pachtboeren achterliet voor de wolven.

Achter hem klonk het ritmische geritsel van zware zijde. Maria van Nassau liep de zaal in. Ze was gekleed in een sobere reismantel, haar donkere haren strak weggestoken onder een kap. Terwijl de meiden om haar heen huilend door de gangen renden, bewaarde Maria de ijzingwekkende kalmte die haar familie kenmerkte. Ze was een Nassau; emotie was een luxe die ze zich niet konden permitteren als er gehandeld moest worden.

"De karren met de kinderen zijn klaar," zei Maria. Haar stem was vlak, zakelijk. "We nemen de oostelijke route, door de bossen richting Kleef, en dan verder noordwaarts naar Bremen. Mijn broer Jan heeft beloofd ons daar te ondersteunen tot de storm gaat liggen."

Willem draaide zich niet om. Hij bleef naar de lege schouw staren. "Tot de storm gaat liggen," herhaalde hij bitter. "Alva is geen storm, Maria. Hij is de winter zelf. Hij zal dit land bevriezen. En als we straks terugkomen, is alles wat van waarde was, gestolen of vernietigd."

Maria liep naar hem toe en legde een hand op zijn arm. Het was een zeldzaam gebaar van tederheid, maar de urgentie in haar greep was onmiskenbaar. "Als je hier blijft, Willem, dan hoef je je over plunderingen geen zorgen meer te maken. Dan spiesen ze je hoofd op een piek boven de poorten van Arnhem. Alva heeft

Egmont gepakt. Egmont! De held van de koning. Denk je dat hij enige genade zal tonen voor de graaf van Montferland?"

"Ik laat mijn vader in de steek," fluisterde Willem. De bekentenis voelde als heet lood in zijn keel.

"Je redt zijn bloedlijn," pareerde Maria onverbiddelijk. Ze trok hem zachtjes bij de schouw vandaan. "Een kasteel is slechts steen, Willem. Stenen kunnen we opnieuw opbouwen. Maar dode mannen leiden geen legers. We moeten gaan. Nu."

Willem sloot even zijn ogen, slikte zijn trots en de echo's van zijn jeugd in, en knikte. Hij draaide zich om en liep met forse passen richting de uitgang. Het vluchten was begonnen.

Beneden op de binnenplaats had Derk net de teugels van de schimmel vastgebonden toen hij een lichte tred achter zich hoorde. Hij draaide zich om.

Tussen de chaos van de vluchtende bedienden door was Aeltje naar de stallen geglipt. Ze was een van de wasmeiden, nauwelijks zestien jaar oud, met wangen die altijd rood waren van de hete wasdampen en handen die ruw waren van de bijtende loogzeep. Ze droeg een eenvoudige linnen kap en een grijs wollen schort.

Derk voelde een pijnscheut in zijn maag die niets met de Spanjaarden te maken had. Hij trok haar de paardenbox in, weg van de blikken van de rennende officieren. De geur van lavendelzeep en vochtige wol hing om haar heen—een geur die voor Derk de afgelopen zomer het enige lichtpuntje in zijn harde soldatenbestaan was geweest.

"Ze zeggen dat de hertog komt," zei Aeltje zacht, haar grote bruine ogen stonden vol tranen. Haar vingers klemden zich wanhopig vast aan de leren mouw van Derks wambuis. "Ze zeggen dat de Spanjaarden het dorp in brand zullen steken."

"Dat laten we niet gebeuren," loog Derk haastig. Zijn stem klonk veel zekerder dan hij zich voelde. Hij keek over haar schouder naar de binnenplaats, waar de eerste zwaarbewapende ruiters van de grafelijke garde zich al verzamelden. "De graaf trekt zich alleen strategisch terug. We gaan naar Duitsland om een leger te verzamelen. We komen terug, Ael. Dat zweer ik je."

Aeltje schudde haar hoofd, een eenzame traan brak door en trok een schoon spoor over haar met roet besmeurde wang.

"Soldaten zweren altijd van alles als ze weggaan, Derk. Maar de meesten komen alleen in kisten terug, of helemaal niet."

Derk pakte haar ruwe handen vast in de zijne. Hij klemde ze stevig vast. "Ik ben niet de meeste soldaten. Blijf binnen de muren van het kasteel als wij weg zijn. De rentmeester blijft achter. Ze zullen de gewone bevolking sparen, het is de adel die ze moeten hebben."

Hij wilde haar kussen, wilde haar vertellen wat hij al weken van plan was te zeggen, maar het schrille geluid van een jachthoorn sneed door de avondlucht. Het signaal voor vertrek.

Derk liet haar handen los. "Verberg je als je Spaans hoort, Ael. Ik kom je halen. Zodra we de graaf in veiligheid hebben gebracht, kom ik terug."

Hij rukte zich los, sprong uit de paardenbox en nam de teugels van de grafelijke schimmel in de hand. Hij durfde niet meer achterom te kijken.

De massieve, ijzerbeslagen deuren van de donjon zwaaiden open en graaf Willem IV stapte de binnenplaats op, op de voet gevolgd door Maria en een kleine stoet van hofdames en schildknapen. De graaf droeg geen zijde of fluweel meer, maar een zwaar stalen kuras over een donkere wapenrok. Hij liep strak en doelbewust, maar Derk zag hoe de kaken van zijn meester verkrampd waren.

Derk overhandigde de teugels. "Uw paard, genadige heer."

Willem knikte zwijgend. Hij stak zijn laars in de stijgbeugel en trok zich met één soepele beweging in het zadel. Vanaf zijn verhoogde positie keek de graaf nog één keer in de rondte. Hij keek naar de ronde torens, de bakstenen muren die zijn familie door de eeuwen heen hadden beschermd.

"Open de poorten!" beval de ritmeester van de grafelijke garde luid.

Met een zwaar, piepend en kreunend geluid dat Derk door merg en been ging, werden de kettingen van de ophaalbrug losgelaten. Het zware hout viel met een doffe dreun op de stenen rand van de overkant van de gracht.

De regen, die de hele dag als een dreiging in de lucht had gehangen, begon precies op dat moment met koude, harde druppels naar beneden te vallen. Het voelde alsof de hemel zelf hilde om het vertrek.

De stoet kwam in beweging. Voorop de zwaarbewapende ruiters, daarna de schommelende karren met Maria en de kinderen, en tot slot Willem en zijn persoonlijke escorte. Derk sprong op zijn eigen ruïne en nam zijn plek in, schuin achter de graaf.

Toen ze de ophaalbrug overstaken, klonken de hoeven van de paarden onheilspellend luid over het natte hout. Aan de andere kant van de gracht hield Willem zijn paard heel even in. Hij draaide zich in het zadel om en keek over zijn schouder naar Huis Bergh. In de schemering en de regen leek het kasteel groter en dreigender dan ooit; een donker, eenzaam silhouet tegen een asgrijze lucht.

Willem trok zijn met ijzer beklede handschoen strakker aan.

"We zullen ze laten betalen voor elke druppel regen die vannacht op ons valt, Derk," zei de graaf zacht, maar de woorden waren doordrenkt met een kille, onbreekbare belofte. "Ik verlaat deze grond als een banneling, maar ik zweer bij de Almachtige

dat ik terugkeer als een heer. En de man die tussen mij en dit kasteel gaat staan, zal smeken om de hel."

Zonder verdere aarzeling zette Willem de sporen in zijn paard en verdween hij in de donkere bossen van het Montferland, richting de Duitse grens. Derk volgde hem de nacht in, de geur van lavendelzeep langzaam verdwijnend in de koude stank van natte dennennaalden en een onzekere toekomst.

De vlucht was begonnen.

3 De Banneling

Bremen, het Heilige Roomse Rijk

Voorjaar, 1572

De stank van de rivier de Wezer was in alles getrokken. Het zat in het goedkope linnen van de lakens, in het vochtige hout van de vloerplanken en in de waterige koolsoep die 's avonds op tafel stond. Het was de geur van stilstaand water, rotte vis en armoede.

Willem van den Bergh stond bij het smalle, beslagen raam van hun huurwoning en staarde naar buiten. De regen viel in een eentonig, grijs gordijn over de glimmende straten van Bremen. Vijf jaar waren verstreken sinds die fatale vlucht uit Huis Bergh. Vijf jaar van bedelen bij Duitse vorsten, van vernederende leningen, van wachten in tochtige antichambres van mannen die hem vroeger met "Uwe Genade" hadden aangesproken, maar hem nu behandelden als een lastige bedelaar.

In de hoek van de kleine, slecht verlichte kamer zat Maria. Ze had een grove wollen naald in haar hand en was bezig de rafels van Willems oude reismantel te herstellen. Ze droeg geen sieraden meer; het zilverwerk, haar kettingen, de gouden ringen, het was allemaal verkocht om huurlingen te betalen of simpelweg brood op de plank te krijgen voor hun groeiende gezin.

"Je trekt de draad te strak," zei Willem dof, zonder zich van het raam af te wenden.

Maria stopte. Ze legde het zware stof op haar schoot en zuchtte, een geluid dat meer vermoeidheid dan ergernis verried. "Als ik hem niet straktrek, Willem, waait de wind er dwars doorheen als je straks weer naar de haven moet om met die lutherse kooplieden te onderhandelen. En we kunnen ons geen nieuwe mantel permitteren. Niet deze maand."

De harde waarheid van haar woorden sneed door hem heen. Willem deinsde weg van het raam en liep ijsberend door de krappe kamer. "Het is een schande," foeterde hij, de opgekropte frustratie van vijf jaar ballingschap borrelend in zijn stem. "De graaf van Montferland, smekend om een paar daalders van dikbuikige handelaren die de stamboom van hun eigen overgrootvader niet eens kennen. En waar is je broer, Maria? Waar is de grote Willem van Oranje in dit alles?"

Maria hield haar blik op haar naaiwerk gericht. "Mijn broer zit in Dillenburg. Hij is net zo goed zijn bezittingen kwijt als wij. Hij heeft een leger nodig, Willem. Dat kost tijd."

"Hij heeft ons vergeten!" snauwde Willem. Hij sloeg met zijn vlakke hand op de eikenhouten tafel, waardoor de tinnen waterkan gevaarlijk rinkelde. "Terwijl hij in het kasteel van jullie familie zijn strategieën uittekent, zitten wij hier weg te rotten in de stank van Bremen. Oranje ziet mij niet als een bondgenoot. Hij ziet mij als een pion die hij van het bord heeft laten vallen."

Voordat Maria kon antwoorden, klonken er zware voetstappen op de houten trap aan de buitenkant van hun verblijf. De deur vloog met een ruk open.

Het was Derk. De wapenknecht zag er vermoeid uit; de afgelopen jaren hadden diepe groeven rond zijn mond getrokken. Zijn wambuis was doorweekt van de regen, maar in zijn ogen brandde een vuur dat Willem in geen tijden had gezien.

"Heer," zei Derk hijgend, terwijl hij een met was verzegelde rol perkament uit zijn binnenzak trok. "Een koerier. Rechtstreeks uit Dillenburg, met het persoonlijke zegel van de prins. Het nieuws raast door de stad als een bosbrand."

Willems hart miste een slag. Hij griste de brief uit Derks handen. Het zware rode zegel met het wapen van Oranje-Nassau staarde hem aan. Hij brak het was ongeduldig open en ontrolde het perkament. Zijn ogen schoten over de sierlijke letters.

"Den Briel is gevallen," fluisterde Willem. Hij keek op, de adem stokkend in zijn keel. "De Watergeuzen hebben op de eerste dag van april de havenstad Den Briel ingenomen. De Spanjaarden zijn verdreven."

Maria liet haar naaiwerk vallen en stond langzaam op. "De Opstand..." prevelde ze. "Het begint."

"En er is meer," zei Willem. Zijn stem trilde, een mengeling van ongeloof en plotseling, brandend fanatisme. Hij las hardop verder. "Aan mijn zwager, Graaf Willem van den Bergh. De tijd van wachten is voorbij. De Hollandse en Zeeuwse steden roeren zich. Ik draag u op onmiddellijk op te trekken naar het oosten. Verzamel uw ruiters, huur de vendels die u kunt betalen. U zult in mijn naam Gelre en de IJsselsteden binnenvallen. Sla de poorten van Zutphen open en neem terug wat van u is."

Willem liet de brief langzaam zakken. De stilte in de kleine kamer was plotseling gespannen als de pees van een boog. Vijf jaar lang had hij gewacht. Vijf jaar had hij zichzelf opgevrotten van ellende. En nu, met een paar pennenstreken, wekte de man die hem had genegeerd hem weer tot leven.

"Hij geeft je de oostelijke flank," zei Maria zacht. Er klonk trots in haar stem, maar Willem hoorde alleen de echo van het bevel. In mijn naam, had Oranje geschreven.

"Hij geeft me niets," zei Willem koeltjes, hoewel zijn hart bonkte van ambitie. Hij keek naar Derk. "Hij stuurt me vooruit als de blaffende hond om de Spaanse garnizoenen bezig te houden, terwijl hijzelf in het zuiden de glorie opeist. Hij laat mij het oosten bevechten met mijn eigen bloed en mijn eigen schulden."

Willem rolde het perkament strak op en klemde het in zijn vuist. De stank van de Wezer leek plotseling te zijn verdwenen, vervangen door de geur van kanonkruit en vaste grond.

"Derk," beval de graaf, en voor het eerst in jaren klonk hij weer als de onbetwiste heerser van Huis Bergh. "Haal de kapiteins uit

de herbergen. Verkoop de rest van het zilver. We marcheren zodra de wegen droog zijn. Ik neem niet 'in zijn naam' terug wat van mij is. Ik neem het terug voor mijzelf."

4 De Mars

Legerkampement in Overijssel, nabij de grens van Gelre

Zomer, 1572

De zon brandde genadeloos aan een staalblauwe hemel. Het landschap van Overijssel trilde in de hitte. Een eindeloze stoet van mannen, paarden, bagagewagens en artillerie ploegde zich een weg over de zanderige wegen, een gigantische wolk van geel stof achter zich latend.

Dit was geen nobel ridderleger uit de oude verhalen. Dit was een meedogenloze, bonte verzameling van Duitse huurlingen, geharde calvinistische bannelingen en meegereisde avonturiers. De lucht in het kampement, dat ze die middag aan de rand van een klein bos hadden opgeslagen, was een bedwelmende mix van zweet, roestend ijzer, heet leer en de scherpe geur van kampvuren waarop gezouten spek werd geroosterd.

Derk zat op een omgevallen boomstam en wreef met een vette doek over het lemmet van zijn zwaard. Het geluid van schurend staal gaf hem een vreemd soort rust te midden van de chaos. Hij voelde zich sterker dan in Bremen. Hier, met het gewicht van een wapen in zijn handen en de wind van zijn thuisland in zijn gezicht, was hij geen vluchteling meer. Hij was een bevrijder.

Tenminste, dat hoopte hij.

Plotseling werd het ritmische gebrom van het kamp ruw doorbroken door geschreeuw. Het kwam van de noordelijke flank van het kampement, de plek waar de vendels van kapitein Gilles de Wael hun tenten hadden opgeslagen.

De Wael was een beruchte Geuzenkapitein, een man wiens haat voor de Spanjaarden alleen werd overtroffen door zijn blinde, fanatieke haat voor alles wat katholiek was. Zijn mannen stonden bekend om hun wreedheid.

Derk stak zijn zwaard in de schede en rende richting het tumult. Toen hij zich door een menigte van juichende en lachende huurlingen had gewurmd, zag hij wat er gaande was.

In het midden van de kring stond een oude man in een bruine, met slijk besmeurde pij. Een katholieke priester, waarschijnlijk opgepakt in een nabijgelegen dorp. De man trilde over zijn hele lichaam. Zijn gezicht zat onder het bloed van een forse klap en zijn handen waren ruw op zijn rug gebonden.

Boven hem stond Gilles de Wael. De kapitein was een boom van een vent, met een ruige baard en een maliënkolder die dof glansde in de zon. In zijn handen hield hij een dik hennep touw, waarvan hij behendig een strop aan het knopen was.

"Kijk eens wat de honden uit de struiken hebben getrokken!" brulde De Wael, terwijl hij de strop goedkeurend aantrok. "Een afgodendienaar. Een spion van Alva, verstopt in de rokken van de Roomse hoer!"

De huurlingen lachten en stampten met hun laarzen op de droge grond. "Knoop hem op, De Wael! Laat de kraaien zijn ogen uitpikken!"

"We hebben brandhout te weinig, broeders," riep De Wael lachend, terwijl hij het touw over een stevige eikentak slingerde. "Dus we zullen deze vogel maar gewoon laten bungelen tot de Spanjaarden hem ruiken."

Derk voelde een knoop in zijn maag. Hij was de Spanjaarden gaan haten, ja, maar deze oude man was een priester uit de streek. Een man zoals de priester in Zeddam, bij wie Derk als kind te biecht was gegaan. Hij zette een stap naar voren, zijn hand als vanzelf naar zijn zwaardgevest, maar voordat hij iets kon doen, klonk er een stem die snijdend en ijskoud over het rumoer viel.

"Stop die waanzin, De Wael."